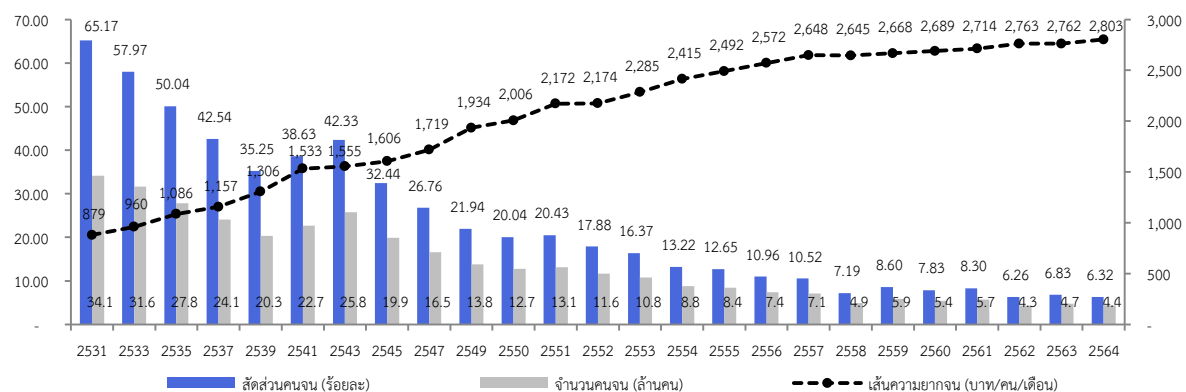

บทความ “มองคนจนหลายมิติ ปี 2564 ปัญหาที่ไม่ใช่แค่เรื่องเงินเท่านั้น”

ในปี 2564 สถานการณ์ความยากจนด้านตัวเงิน หรือคนจนจากเส้นความยากจนปรับตัวลดลงจากมาตรการช่วยเหลือของรัฐ อย่างไรก็ตาม ความยากจนที่วัดจากคุณภาพชีวิตหรือ “ความยากจนหลายมิติ” แม้จะมีแนวโน้มลดลงเช่นกัน แต่มีปัญหารุนแรงและซับซ้อนกว่ามาก ซึ่งต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหามาช่วยกลุ่มคนเหล่านี้ให้หลุดพ้นจากความยากจน

สถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ในปี 2564 แม้จะรุนแรงขึ้นกว่าช่วงปี 2563 จากจำนวนผู้ติดเชื้อที่เพิ่มมากถึง 2 ล้านคน จากเดิมที่ติดเชื้อไม่ถึงหมื่นคนในปีก่อน แต่สถานการณ์ดังกล่าว กลับไม่ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ความยากจนที่อยู่ในรูปตัวเงินมากนัก โดยเมื่อพิจารณาคนที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจน (คนจน) ในปี 2564 พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 4.4 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนคนจนที่ร้อยละ 6.32 ลดลงจากปีก่อนที่มีจำนวน 4.7 ล้านคน หรือมีสัดส่วนคนจนร้อยละ 6.83 โดยสาเหตุสำคัญที่ทำให้สถานการณ์ความยากจนปรับตัวดีขึ้น คือ การที่รัฐบาลมีการดำเนินมาตรการเพื่อช่วยเหลือและบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกับกลุ่มคนจนและผู้มีรายได้น้อย ซึ่งตลอดปี 2564 มีโครงการช่วยเหลือประชาชนที่สำคัญ อาทิ โครงการเพิ่มกำลังซื้อผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐระยะที่ 2 และ 3 ระหว่างเดือนมกราคม – มีนาคม 2564 และเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2564 โครงการ ม.33 เรารักกัน ระหว่างเดือนมีนาคม – มิถุนายน 2564 โครงการเยียวยานายจ้างและผู้ประกันตนมาตรา 33 39 และ 40 ในกิจการที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการของรัฐ และในพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด รวมทั้งโครงการบรรเทาภาระค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ อาทิ โครงการบรรเทาภาระค่าสาธารณูปโภคไฟฟ้าและประปา เป็นต้น

แผนภาพ 28 เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจน ตั้งแต่ปี 2531 – 2564

ที่มา: ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

แม้สถานการณ์ความยากจนจะลดลง และดูเหมือนว่าการมีมาตรการช่วยเหลือโดยการอุดหนุนเงินให้กับกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยจะสามารถบรรเทาปัญหาความยากจนให้ลดลงได้ อย่างไรก็ตาม นโยบายของความยากจนยังรวมถึงการขาดแคลน ขัดสน หรือขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ตลอดจนการไม่สามารถเข้าถึงบริการและความช่วยเหลือของรัฐด้วย ซึ่งในปี 2564 ยังมีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตอีกหลายด้านที่ต้องให้ความสำคัญ อาทิ ช่วงที่มีการระบาดของ COVID-19 การใช้มาตรการควบคุมส่งผลให้เด็กหลุดออกนอกระบบการศึกษาถึง 2.8 แสนคน และเกิดปัญหาภาวะความถดถอย

ทางการเรียนรู้ที่ส่งผลกระทบต่อทักษะการศึกษาและการทำงานในอนาคต เช่นเดียวกันกับด้านสุขภาพ จากข้อมูลการประเมินสุขภาพจิตคนไทยตลอดปี 2564 ชี้ให้เห็นว่า คนไทยมีความเครียดสูงและเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้น โดยสัดส่วนผู้มีภาวะเครียดสูง เสี่ยงซึมเศร้า และเสี่ยงฆ่าตัวตายในกลุ่มประชาชนทั่วไปอยู่ที่ร้อยละ 14.5 16.8 และ 9.5 ตามลำดับ ซึ่งปัญหาดังกล่าวพบมากในกลุ่มเด็ก เยาวชน และวัยรุ่นอายุไม่ถึง 20 ปี และ 20 – 29 ปี ซึ่งมีสัดส่วนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประชาชนทั่วไปถึงเท่าตัว ขณะเดียวกันยังพบปัญหาการเข้าถึงการรักษาพยาบาลและการขาดทรัพยากรที่เพียงพอในการรองรับวิกฤต COVID-19 ส่งผลให้การใช้บริการสุขภาพในด้านต่าง ๆ ลดลง ทั้งการใช้บริการเมื่อเจ็บป่วยและการใช้บริการส่งเสริมสุขภาพอื่น ๆ ส่วนด้านความเป็นอยู่ พบปัญหาคนไร้บ้านและการขาดแคลนที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ สถานการณ์ COVID-19 ยังทำให้ปัญหาขยะติดเชื้อมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นเกือบเท่าตัวในปี 2564 โดยมีมากกว่า 8,234 ตัน ที่ไม่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้อง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง นอกจากนี้ ในเรื่องของหลักประกันรายได้ ยังพบปัญหาที่คนจำนวนมากไม่ได้รับการช่วยเหลือตามระบบปกติจากวิกฤต COVID-19 เนื่องจากไม่มีหลักประกันทางสังคม รวมทั้งยังมีปัญหาจากการขาดรายได้และไม่มีเงินออมเพียงพอที่จะรองรับการขาดรายได้จากช่วงวิกฤต ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนถึงปัญหาความยากจนได้ทั้งสิ้น

การวัดความยากจนจากคุณภาพชีวิต

จากประเด็นดังกล่าว การประเมินสถานการณ์ความยากจนให้ครอบคลุมในมิติที่นอกเหนือจากด้านตัวเงินจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะการวัดความยากจนที่สามารถสะท้อนคุณภาพชีวิตได้ โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติ (Multidimensional Poverty Index : MPI)¹³ ขึ้นเพื่อเป็นตัวชี้วัดที่วัดคนจนจากมิติด้านคุณภาพชีวิตที่จะสะท้อนสถานการณ์ความยากจนควบคู่กับความยากจนด้านตัวเงินได้อย่างครอบคลุม อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ในเป้าหมายที่ 1 คือ การขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ (Eradicating poverty in all its form and dimensions everywhere) โดย MPI ของประเทศไทยได้กำหนดมิติที่ส่งผลต่อความยากจนไว้ 4 มิติ ได้แก่ การศึกษา การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ความเป็นอยู่ และความมั่นคงทางการเงิน และมีตัวชี้วัดมิติละ 3 ตัวชี้วัด รวมทั้งสิ้น 12 ตัวชี้วัด โดยมีมิติทางการศึกษาซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการได้รับการพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ที่สำคัญตามช่วงวัย มิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ สะท้อนถึงพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี ขณะที่มิติด้านความเป็นอยู่สะท้อนคุณภาพชีวิตจากการอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน สะท้อนสถานะทางการเงินในปัจจุบันและอนาคตที่จะเอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

สถานการณ์ความยากจนหลายมิติ

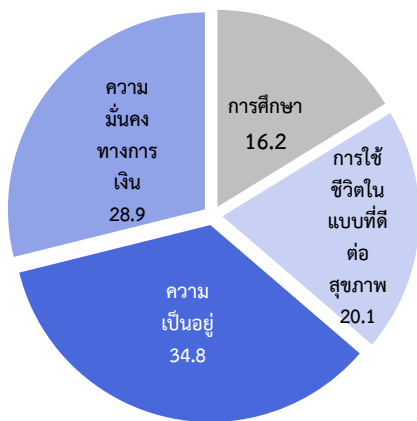
สำหรับภาพรวมสถานการณ์ความยากจนหลายมิติ พบว่า คนจนหลายมิติในปี 2564 มีจำนวน 8.1 ล้านคน คิดเป็นดัชนีความยากจนหลายมิติเท่ากับ 0.0441 โดยความยากจนหลายมิติมีแนวโน้มที่ดีขึ้น¹⁴ กล่าวคือ มีสัดส่วนคนจนลดลงจากร้อยละ 27.45 ในปี 2556 เหลือร้อยละ 11.6 ในปี 2564 อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบ

¹³ ดัชนีความยากจนหลายมิติ คำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ

¹⁴ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้จากรายงานความยากจนหลายมิติ ปี 2564 เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=13043&filename=Social_Poverty

คนจนหลายมิติและคนยากจนด้านตัวเงินจากเส้นความยากจน พบว่า ความยากจนด้านตัวเงินและหลายมิติของไทยมีแนวโน้มลดลง แต่ความยากจนหลายมิติมีปัญหาที่รุนแรงกว่าความยากจนด้านตัวเงินมาก จากจำนวนคนจนหลายมิติที่มีจำนวนมากกว่าคนยากจนด้านตัวเงินเกือบเท่าตัว โดยคนจนด้านตัวเงินมีเพียง 4.4 ล้านคน เท่านั้น อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ความยากจนทั้ง 2 รูปแบบ มีทิศทางสอดคล้องกันคือมีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติ พบว่า มิติความเป็นอยู่ส่งผล (Contribution) ต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุด รองลงมาเป็นมิติความมั่นคงทางการเงิน การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ และการศึกษา ตามลำดับ

แผนภาพ 29 อัตราส่วนการส่งผลต่อความยากจน (contribution) ของแอมิตี (ร้อยละ)

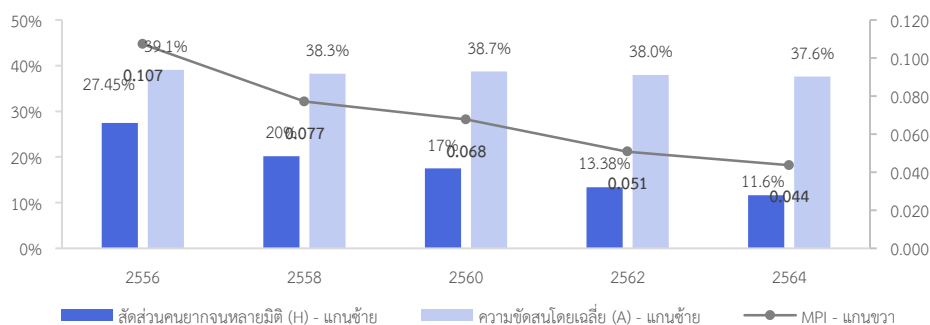
ที่มา: ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

ตาราง 11 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่มีความขัดสนในแต่ละตัวชี้วัด (Censored Headcount) (ร้อยละ)

มิติ	ตัวชี้วัด	Censored Headcount (ร้อยละ)
การศึกษา (Education)	จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	5.9
	การเข้าเรียนล่าช้า	1.0
	การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่	1.5
การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ (Healthy Living)	น้ำดื่ม	3.4
	การดูแลตัวเอง	1.0
	ความขัดสนด้านอาหาร	6.1
ความเป็นอยู่ (Living Conditions)	การกำจัดขยะ	7.6
	การใช้อินเทอร์เน็ต	4.1
	การถือครองสินทรัพย์	6.6
ความมั่นคงทางการเงิน (Financial Security)	การออม	2.2
	ภาระทางการเงิน	4.2
	บำนาญ/บำนาญ	8.7

ที่มา: ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติประมวลผลโดย กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

แผนภาพ 30 ความยากจนหลายมิติของประเทศไทย ปี 2556 – 2564

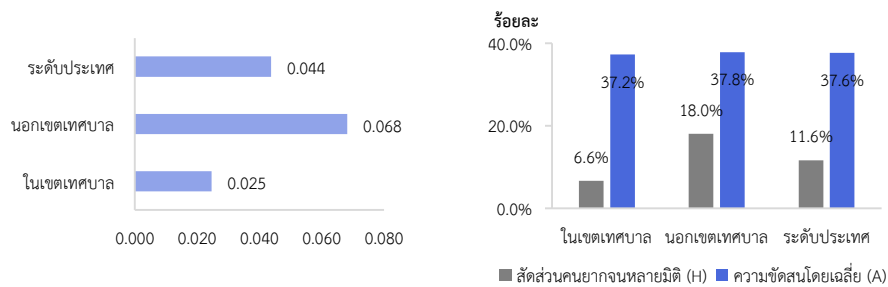

ที่มา: ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติประมวลผลโดย กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

แม้ภาพรวมความยากจนหลายมิติจะมีแนวโน้มลดลง แต่สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิตียังมีความแตกต่างกันตามเขตพื้นที่อยู่อาศัย กล่าวคือ ครัวเรือนที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีปัญหาความยากจนหลายมิติมากกว่าในเขตเทศบาล โดยมีสัดส่วนคนยากจนร้อยละ 18.0 เทียบกับร้อยละ 6.6 ขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุดในเขตเทศบาล คือ มิติความมั่นคงทางการเงิน ส่วนนอกเขตเทศบาล คือ มิติด้านความเป็นอยู่ ในทำนองเดียวกัน เมื่อพิจารณาความยากจนหลายมิติจำแนก

ตามรายภาคยังพบว่า แต่ละภาคมีปัญหาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กรุงเทพฯ คนจนหลายมิติจะมีปัญหาด้านความมั่นคงทางการเงินเป็นลำดับแรก รองลงมาเป็นเรื่องความเป็นอยู่ ขณะที่ภูมิภาคอื่นคนจนหลายมิติมีปัญหาด้านความเป็นอยู่มากที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องความมั่นคงทางการเงิน ความแตกต่างข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ขณะที่เมื่อพิจารณาความยากจนหลายมิติเป็นรายตัวชี้วัด (Censored Headcount) พบว่า ตัวชี้วัดที่มีปัญหาสูงที่สุด คือ การมีบ้านหนึ่งจ่านาน โดยมีส่วนคนจนหลายมิติที่ขาดสนในตัวชี้วัดนี้ร้อยละ 8.7 จากคนจนทั้งหมด รองลงมาเป็นเรื่องความขัดสนในการกำจัดขยะ และความขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สินที่มีสัดส่วนคนจนร้อยละ 7.6 และ 6.6 ตามลำดับ

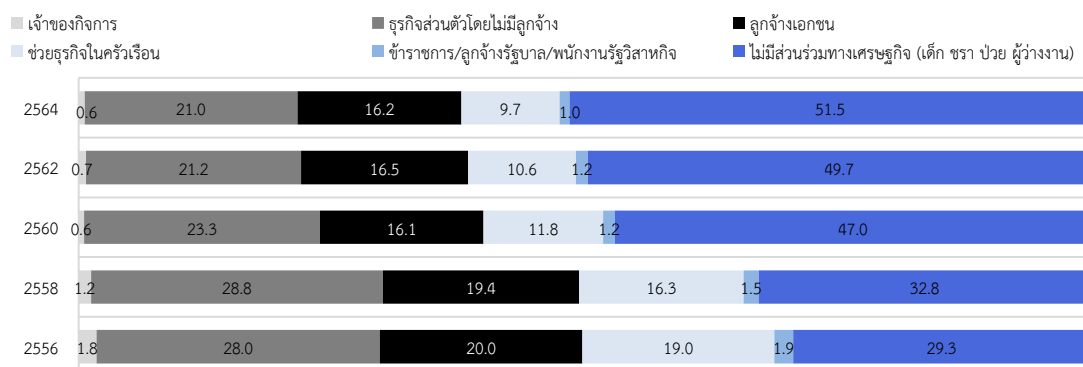
แผนภาพ 31 สัดส่วนคนจนหลายมิติ ความขัดสนโดยเฉลี่ยของคนจนและค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ จำแนกตามเขตการปกครอง

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

เมื่อพิจารณาลักษณะทางประชากรของคนจนหลายมิติ พบว่า คนจนหลายมิติมากกว่า 1 ใน 3 เป็นผู้สูงอายุ โดยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 36.9 ของคนจนหลายมิติทั้งหมด และ คนจนหลายมิติกว่าครึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (เด็ก ขรา ป่วย ผู้ว่างงาน) โดยมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 51.5 ของคนจนหลายมิติทั้งหมด ขณะที่คนจนหลายมิติที่เป็นแรงงานทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างและช่วยธุรกิจในครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ มีสัดส่วนร้อยละ 21.0 และ 9.7 ตามลำดับ ทั้งนี้ สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นมากจากปี 2556 ที่มีเพียงร้อยละ 29.3 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 51.5 ในปี 2564 สะท้อนให้เห็นว่าคนจนหลายมิติมีโอกาสในการหารายได้ต่ำ ซึ่งอาจเป็นกลุ่มที่มีปัญหาความยากจนทั้งด้านตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงินก็ได้

แผนภาพ 32 โครงสร้างคนจนหลายมิติจำแนกการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ)

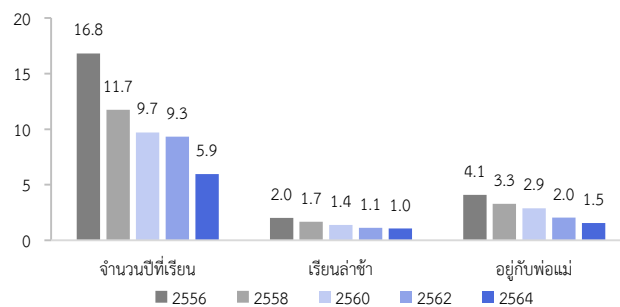

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาสถานการณ์ความยากจนหลายมิติในแต่ละมิติ ยังพบประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมิตินั้น ๆ หลายด้าน กล่าวคือ

1. **มิติด้านการศึกษา** คนจนหลายมิติมีปัญหาทางการศึกษาลดลง โดยมีความขัดสนในตัวชี้วัดจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยร้อยละ 5.9 รองลงมาเป็นการอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่ร้อยละ 1.5 และการเข้าเรียนล่าช้าร้อยละ 1.0 อย่างไรก็ตาม ในมิติด้านการศึกษายังมีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ คือ 1) เด็กในครัวเรือนยากจนหลายมิติจำนวนมากไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ ซึ่งมักหลุดออกจากระบบการศึกษา โดยกลุ่มเด็กยากจนอายุ 3 - 5 ปี ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ไม่ได้รับการศึกษาระดับปฐมวัยหรือระดับอนุบาลถึงร้อยละ 3.8 หรือมีจำนวนเกือบ 70,000 คน โดยเด็กในกลุ่มนี้ยังมีอัตราการเข้าเรียนสุทธิในระดับปฐมวัยอยู่เพียงร้อยละ 10.9 ซึ่งจากผลการศึกษา UNICEF พบว่า การที่เด็กไม่ได้เข้าเรียนระดับปฐมวัยจะทำให้เกิดปัญหา คือ กว่ำร้อยละ 20 มีพัฒนาการล่าช้าในด้านการอ่านออกและรู้จักตัวเลข และเข้าไม่ถึงการศึกษาในระดับปฐมวัย 2) การศึกษาภาคบังคับยังมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมอีกกว่า 3,867 บาทต่อนักเรียน 1 คน ต่อปีการศึกษา โดยค่าใช้จ่ายทางการศึกษาจะเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น และมีความแตกต่างอย่างชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคนจนหลายมิติและคนไม่จน และ 3) คนจนหลายมิติยังมีอุปสรรคต่อการเรียนในระดับสูง โดยระดับประถมศึกษาที่มีอัตราเข้าเรียนสุทธิร้อยละ 71.52 ลดลงเหลือร้อยละ 40.32 ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นชี้ให้เห็นถึงการหลุดออกจากระบบมากขึ้น

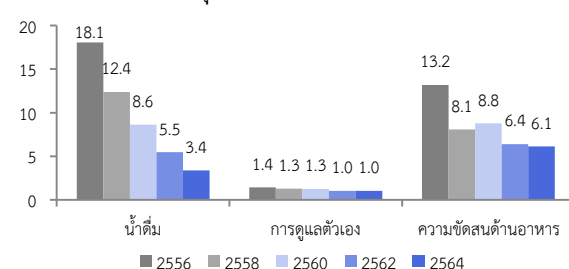
แผนภาพ 33 สัดส่วนความขัดสนด้านการศึกษา ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ
ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

2. **มิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ติดต่อสุขภาพ** มีสถานการณ์ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2564 มีสัดส่วนคนจนหลายมิติในด้านน้ำดื่ม การดูแลตัวเอง และความขัดสนด้านอาหาร คิดเป็นร้อยละ 3.4 1.0 และ 6.1 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ ดังนี้ 1) การเข้าถึงแหล่งน้ำสะอาดยังจำกัดอยู่ในบางพื้นที่ที่มีโครงสร้างพื้นฐานที่ดี โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ขณะที่คนในพื้นที่นอกเขตเทศบาลกว่าร้อยละ 23.35 ใช้น้ำฝนเพื่อการบริโภค 2) แม้น้ำประปาจะได้อัตราส่วนที่จะใช้ในการดื่ม แต่ต้องให้ความสำคัญกับระบบการลำเลียงน้ำไปยังครัวเรือนเพื่อให้คงความสะอาดได้ จากข้อมูลของกรมอนามัย (2565) ยังระบุว่า น้ำประปาหมู่บ้านของประเทศไทยมีเพียงร้อยละ 20 ที่มีคุณภาพเหมาะสมสำหรับบริโภคและอีกกว่าร้อยละ 55 ยังต้องมีการปรับปรุงก่อนนำมาบริโภค และ 3) ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครัวเรือนมีความขัดสนด้านอาหาร และนำมาสู่ปัญหาทุพโภชนาการ

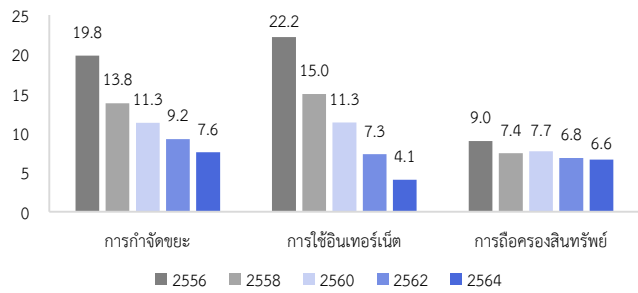
แผนภาพ 34 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในมิติการใช้ชีวิตในแบบที่ติดต่อสุขภาพ ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ
ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

3. **มิติด้านความเป็นอยู่** แนวโน้มมีการปรับตัวดีขึ้นแต่ยังมีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ คือ 1) การกักตุนในครัวเรือนยังมีปัญหาระดับสูงในบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่นอกเขตเทศบาลที่คนจนหลายมิติมีความขัดสนสูงกว่าถึง 4.7 เท่า 2) ยังมีคนจนหลายมิติกว่า 2.8 ล้านคนที่ไม่มีอินเทอร์เน็ต ซึ่งเกิดจากเครือข่ายที่กระจุกตัวในบางพื้นที่ 3) รายได้เป็นข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการถือครองทรัพย์สินของครัวเรือนยากจนหลายมิติ และ 4) คนจนหลายมิติจำนวนมากยังอาศัยอยู่ในบ้านที่มีสภาพไม่มั่นคง โดยมีครัวเรือนยากจนหลายมิติกว่า 7.3 แสนครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 25.5 ของครัวเรือนยากจนหลายมิติทั้งหมด อาศัยอยู่ในบ้านที่สร้างด้วยไม้ วัสดุท้องถิ่น วัสดุที่ใช้ซ้ำ และอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะที่อยู่อาศัยที่อาจไม่แข็งแรงนัก

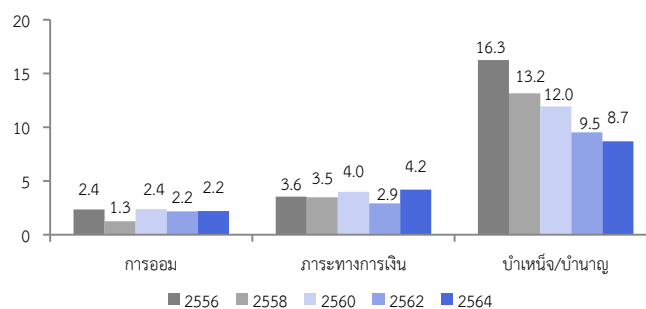
แผนภาพ 35 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในมิติความเป็นอยู่ ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

4. **มิติด้านความมั่นคงทางการเงิน** พบว่า สัดส่วนคนจนหลายมิติขัดสนในด้านการมีบำนาญ/บำนาญสูงที่สุด แต่มีแนวโน้มลดลง โดยมีสัดส่วนคนจนที่ไม่มีบำนาญคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 8.7 ในปี 2564 ลดลงจากร้อยละ 16.3 ในปี 2556 ขณะที่ครัวเรือนยากจนหลายมิติมีภาระทางการเงินมากขึ้น โดยมีสัดส่วนที่เพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 2.9 เป็นร้อยละ 4.2 จากผลกระทบของ COVID-19 ที่ทำให้ครัวเรือนขาดรายได้ และมีปัญหาทางการเงินมากขึ้น สำหรับสถานการณ์การออมไม่เปลี่ยนแปลงจาก ปี 2562 โดยมีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในตัวชี้วัดนี้ร้อยละ 2.2 อย่างไรก็ตาม พบประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ คือ 1) การไม่มีหลักประกันแรงงาน จากที่แรงงานส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระและไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ โดยปี 2564 คนจนหลายมิติที่เข้าถึงระบบบำนาญภาคบังคับมีจำนวน 1.39 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.17 ของคนจนทั้งหมด ขณะที่กลุ่มที่ไม่มีหลักประกันแบ่งเป็นกลุ่มที่ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ 4.17 ล้านคน และกลุ่มผู้ประกอบอาชีพอิสระ 1.25 ล้านคน และ 2) การมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ซึ่งกระทบต่อการออมและอาจส่งผลให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น โดยปี 2564 คนจนหลายมิติมีรายได้ที่ลดลงสวนทางกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้คนจนมีภาระทางการเงินเพิ่มขึ้น โดยค่าใช้จ่ายเฉลี่ยสำหรับการอุปโภคและบริโภคเพิ่มขึ้นจาก 1,738 บาท/คน/เดือน ในปี 2562 เป็น 3,504 บาท/คน/เดือน ในปี 2564 หรือเพิ่มขึ้นมากกว่าเท่าตัวส่วนหนึ่งอาจเป็นสาเหตุจากการมีรายจ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นเพื่อการป้องกันการติดเชื้อในช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19 และอัตราเงินเฟ้อที่ส่งผลให้ค่าครองชีพในภาพรวมสูงขึ้น

แผนภาพ 36 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในด้านความมั่นคงทางการเงิน (ร้อยละ)

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

ข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาความยากจนหลายมิติอาจมีความซับซ้อนมากกว่า การแก้ไขปัญหาความยากจนด้านตัวเงินที่สามารถใช้มาตรการช่วยเหลือทางการเงินของรัฐในการบรรเทาปัญหาได้ อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาไม่สามารถดำเนินการอย่างแยกส่วน โดยจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่กัน ทั้ง 2 ด้าน ขณะเดียวกัน จากข้อค้นพบที่พบว่า ปัญหาความยากจนมีความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างของปัญหาตามบริบทของแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ ในปัญหาความยากจนในบางมิติ ยังสะท้อนถึงการดำเนินการของรัฐที่ขาดความตระหนักและใส่ใจคนยากจน โดยเฉพาะปัญหาการเข้าถึงบริการพื้นฐานและโครงสร้างพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ซึ่งจากปัญหาข้างต้น นำมาสู่แนวทางแก้ปัญหาที่ต้องมีการดำเนินการ ดังนี้

1. **พัฒนาระบบข้อมูลระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ให้มีการบูรณาการร่วมกันและครอบคลุมประชากรทุกคน** แม้ปัจจุบันการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ มีกลไกของศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) เป็นหน่วยงานประสานการบูรณาการ และอำนวยความสะดวกให้เกิดการดำเนินการที่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ระบบข้อมูลที่น่ามาใช้ระบุปัญหาของคนจนยังไม่ครอบคลุม ดังนั้นการส่งเสริมให้หน่วยงานในพื้นที่ดำเนินการพัฒนาและบูรณาการฐานข้อมูลให้มีความเป็นปัจจุบัน สามารถสะท้อนภาพที่แท้จริงและมีการบูรณาการข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงาน เพื่อเป็นฐานข้อมูลหลักของพื้นที่สำหรับใช้เป็นเครื่องมือและการชี้ทิศทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชน จะช่วยในการออกแบบการดำเนินนโยบายเหมาะสมและตอบสนองต่อปัญหาของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

2. **จัดทำมาตรการในรูปแบบ policy package** เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาความยากจน โดยเฉพาะความยากจนหลายมิติที่มีปัญหาที่หลากหลายได้อย่างครอบคลุม รวมทั้งมีการติดตามและประเมินผลการแก้ไขปัญหอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการแก้ไขปัญหาความยากจนต้องใช้เวลาในการดำเนินงาน ดังนั้น การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้สามารถปรับปรุงและแก้ไขปัญหได้ทันการ โดยอาจต้องมีการดำเนินการในหลาย ๆ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกัน อาทิ การสร้างหลักประกันทางรายได้ที่ส่งเสริมการออมภาคบังคับ และยกระดับทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) ซึ่งต้องเริ่มตั้งแต่วัยแรงงานที่ต้องทำงานที่มีรายได้เหมาะสม เข้าถึงสวัสดิการ และหลักประกันทางสังคม เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงและมีคุณภาพตั้งแต่วัยแรงงานไปจนถึงวัยเกษียณ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ครอบคลุมตั้งแต่เด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยแรงงาน และวัยผู้สูงอายุ โดยต้องมีการส่งเสริมการเรียนรู้ที่สอดคล้องในแต่ละกลุ่มเพื่อให้คนทุกช่วงวัยสามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (Ecosystem) ให้เอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเริ่มจากการขยายและปรับปรุงคุณภาพการบริการสาธารณะ และโครงสร้างพื้นฐานให้ครอบคลุม มีประสิทธิภาพ และทุกคนเข้าถึงได้อย่างมีมาตรฐานและเท่าเทียมกันทุกพื้นที่